

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder. Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen. Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V. — Goes.

Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V. — Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling. Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar. Advertenties: 10 cent per rij. Losse nummers 20 cent.

INHOUD: Hoofdartikel: Is er een „tusschentoestand”? II. — Uit de Schrift: De weg-bereider maakt ernst met zijn ambt. — Kerkelijk leven: De Kampen dagen. — Inaugureele rede Prof. Deddens. — De Priester-Koning in het O.T. — „Eenige kritische opmerkingen in verband met het rapport inzake de verlangde opheffing van de over Prof. Schilder uitgesproken schorsing”. — Hulp uit Amerika ook voor de „Vrijgemaakte” Kerken. — Groninger brieven. — Uit de historie: Ons vonnis over het Prae-advies inzake Chamierus gehandhaafd. — Opvoeding en onderwijs: De Vrije Universiteit. — Perschoon: Kloppen die getallen? Wat betekent „nog eens”? De rechter heeft een persoonlijk ruzietje. In of uit het museum? — Dringend verzoek. — Kerknieuws. — Advertenties.

HOOFDARTIKEL

IS ER EEN „TUSSCHENTOESTAND”?

door Prof. Dr K. SCHILDER.

II.

We merkten op, dat in de debatten, die ter zake van de „onsterfelijkheid der ziel” door dr Hepp ± 1936 zijn ontketend, het gevoelen van sommigen, wier terminologie afweek van de gangbare niet steeds zuiver werd weergegeven.

Dat was jammer.

Te minder viel deze houding te verstaan, wanneer men op den toenmaligen stand van zaken ten aanzien van deze kwestie in Gereformeerde kringen lette. Ook hier immers trof weer een ernstig gemis aan onderlinge zakelijke overeenstemming.

Wie de „leer omtrent den mensch”, zooals die gedurende de laatste vijftig jaar in den kring der Gereformeerde theologen werd voorgedragen, nagaat, wordt direct getroffen door een eigenaardig feit. Alle auteurs zijn aanhangers van de „dichotomie”. Maar terwijl het gereformeerde volk, uitgaande van onze belijdenisschriften, bij dezen term aan de onderscheiding van „ziel” en „lichaam” denkt, gaat deze onderscheiding in de theologie der genoemde periode gemeenlijk schuil achter geheel andere begrippenparen. Wel plaatsen H. Bavinck en Honig de dichotomie ziel-lichaam op den voorgrond. Andere schrijvers daarentegen achten een ander paar begrippen, nl. „natuur” en „ik” belangrijker.¹⁾

Waar echter niet „ziel” en „lichaam”, maar „natuur” en „ik” op den voorgrond staan, wordt uiteraard de belangrijkste vraag die naar de verhouding van „natuur” en „ik”.

Bij de beantwoording van die vraag nu komen licht personalisme en universalisme tegenover elkander te staan. Aan dat gevaar is ook de gereformeerde theologie der laatste twee decennia niet ontkomen. Want, terwijl Kuyper en Greijdanus in aansluiting aan enkele lijnen in de oude theologie eenzijdigheid wisten te voorkomen, werd in de laatste twintig jaar de spanning tusschen personalisme en universalisme in onzen kring duidelijk merkbaar. Hoekstra en Waterink stonden hier tegenover Hepp en Steen. Voor eerstgenoemden is de persoon het voornaamste, de tweede groep daaren-

tegen ziet in de persoon niet meer dan iets „eenzijdigs”, of een „bestaanswijze” der universeele natuur.

Maar deze jongere auteurs hadden allen dit gemeen, dat de oude dichotomie op den achtergrond raakte. Een verschuiving, die meer aandacht verdiende, dan zij gewoonlijk kreeg. En die een zekere spanning heeft gebracht welke aan onze belijdenis en aan de oude theologie vreemd is. En eveneens aan de opvatting van diegenen, die van zekere zijde nog al eens er van beschuldigd werden gaarne allerlei nieuwigheden in te voeren. Hun gelegenheids-opponenten probeerden het ook, al moesten ze het probeeren sinds alweer opgeven.

Komt dus de kwestie der confessionele trouwen aanzien van de onderscheiding ziel-lichaam in het geding, dan dient ook nu vóór alles gevraagd te worden naar den achtergrond van bepaalde opvattingen. Dat doen we ook, als we b.v. dr A. Kuyper in een gedictieerd gedeelte van diens „Dictaten Dogmatiek” (I. de Chr., II, § 7, laatste deel, bl. 52) van „twee ikken” in Christus hooren spreken. We doen het eveneens, als de oudere gereformeerden — wat toch wel heel verkeerd gezien was — de verhouding van „lichaam” en „ziel” meermalen vergelijken met die tusschen goddelijke en menselijke natuur in Christus. Over al zulke uitspraken valt te twisten, maar wie op den achtergrond let, zal voorzichtig worden.

In geen geval was er o.i. destijds eenige reden, om, toen het wel wat groote aantal anthropologen in gereformeerden kring met één scheen vermeerderd te zullen worden, plotseling daarover ach en wee te gaan roepen. Om van het ongepraaciseerd gebruik van den term „de dichotomie” nu maar te zwijgen.

Tot zoover dus over de kwestie-lichaam-ziel, gelijk ze ± 1936 eenige delning gaf.

Maar we komen nu dichterbij het onderwerp van deze artikelenreeks; er was ook eenig rumoer over de samenhangende vraag van „de onsterfelijkheid der ziel”.

„Onsterfelijkheid” wordt in het gewone spraakgebruik nog al eens vereenzelvigd met „voortbestaan”. Niet in dien zin, dat men al wat voortbestaat onsterfelijk noemt. Maar wel zóó, dat men bij „de ziel” nu eens van „voortbestaan”, dan weer van „onsterfelijkheid” spreekt.

Nu is dit spraakgebruik zeer oud, en, voorzoover het niet om wetenschappelijke fixeering te doen is, ook moeilijk te wraken.

Toch is het, wanneer men scherpere afgrenzing der begrippen zoekt, verre van toereikend.

Immers „voortbestaan” staat tegenover „vernietigd worden” en „onsterfelijkheid” tegenover „sterfelijkheid”.

Dat het van beteekenis is deze twee paren woorden te onderscheiden, wordt duidelijk, wanneer men op den aard van den dood let. De dood behoort niet van huis uit tot het menschelijk bestaan. Hij trad daarin pas op in verband met de zonde. En wel als straf op 's menschen overtreding van het gebod Gods. Nu onderstelt straf steeds een, die haar draagt. Vandaar, dat het ondergaan van den dood nooit beteekent „vernietigd worden”. We bestaan ook na den dood voort; dat geldt zoowel van het lichaam als van de ziel. De interpretatie, welke dr V. Hepp van een door hem (onder amen-geroep van den heer Kersten) gecritiseerde passage uit één der door hem zonder bronnenvermelding besproken ge-

schriften gaf, was dan ook wel „het toppunt van misverstand”, zooals dr J. Ridderbos haar typeerde: noch het voortbestaan zelf, noch de bewuste zaligheid of rampzaligheid daarvan was hier ook maar één oogenblik in geding.

Maar als „sterven” niet hetzelfde is als „vernietigd worden”, is „onsterfelijkheid bezitten” ook iets anders dan „voortbestaan”. „Voortbestaan” doen we immers ook „in den dood”. Maar „onsterfelijkheid” is iets, dat zich met „den dood” niet verdraagt.

Dit wordt reeds terstond duidelijk, wanneer men het woord eens wat nader beziet. „Sterfelijk” is immers datgene, wat sterven kan; „onsterfelijk” datgene wat niet sterven kan.

Nu huldigen verschillende Grieksche vijsgeeren een eigenaardige opvatting omtrent de ziel en haar onsterfelijkheid. Volgens hen vindt de menselijke ziel haar wezen en centrum in het intellect als redelijk zieledeel. Alleen aan dit redelijk deel der ziel kende zij onsterfelijkheid toe. De middel-euwsche opvatting hield aan deze Grieksche onderstelling vast, maar breidde, in overeenstemming met het christelijk geloof inzake het voortbestaan van geheel de ziel, de onsterfelijkheid tot het totaal der ziel uit. Volgens deze conceptie stond dus de ziel tegenover het lichaam als het hogere tegenover het lagere en als het onsterfelijke tegenover het sterfelijke. Vandaar haar leer, dat de ziel in tegenstelling met het lichaam onsterfelijk zou zijn. Onsterfelijk is volgens deze beschouwing dus uitsluitend de ziel, maar dan ook de ziel bij alle menschen.

Hier is dus een spraakgebruik, dat niet op één lijn met dat der Schrift kan geplaatst worden.

Geheel anders toch is het spraakgebruik der Schrift. Zij leert ons, dat de dood straf is op de zonde. Nu zondigde de mensch naar ziel en lichaam. Vandaar dat niet speciaal het lichaam maar geheel de mensch met de straf des doods bedreigd wordt: „ten dage dat gij daarvan eet, zult gij den dood sterven”. Terecht zegt dan ook Kuyper:

„Leven en dood zijn twee ontzettende tegenstellingen, die niet alleen op het lichaam, maar ook wel terdege op de ziel zelve zien. „Gij zult den dood sterven” is de wrake Gods die op heel onzen persoon, op ons geheele ik, en volstrekt niet alleen op ons lichaam doelt.

Al wat creatuur of leven heeft, kan ook creatuurlijk sterven. En overmits nu ook onze ziel creatuurlijk leven bezit, kan ook onze ziel het creatuurlijk leven ontnomen worden.”

Het Werk van den H. Geest pag. 359 v.)

De zegswijze „onsterfelijke ziel” komt dan ook in geheel de Heilige Schrift niet voor. Dat is ook vroeger reeds door verschillende onzer voormannen gezien. Zoo schreef b.v. Kuyper in 1870:

„Slaan we de Schrift op, dan vinden we het woord onsterfelijkheid slechts tweemaal gebezigd en geen der beide keeren in den zin van onsterfelijkheid der ziel.

Zij leert ons alleen, dat er buiten dit rijk des doods, waarin wij thans leven, nog een ander rijk, nog een andere wereld is, waar „athanasie” d.i. onsterfelijkheid heerscht, en ze zegt op de ééne plaats (1 Cor. XV: 53/4), dat ons lichaam die onsterfelijkheid zal aandoen, en op de andere (1 Tim. VI. 16) dat „God alleen de onsterfelijkheid heeft.”

„Onsterfelijkheid der ziel” is een uitdrukking, die voor het Evangelie niet kan bestaan. „Onsterfelijk” is wat „niet sterft”, en het

¹⁾ Ook aan Bavinck is de onderscheiding van natuur en persoon uiteraard niet onbekend. Maar bij hem neemt ze een zeer ondergeschikte plaats in; persoon is bij hem een kenmerkend verschij binnen de ziel, Dogm. II, 3e druk, 310.